

Pagrindinės teisės

Pagrindinių teisių apsauga Europos Sąjungoje užtikrinama tiek nacionaliniu lygmeniu – valstybių narių konstitucinėmis sistemomis, tiek ES lygmeniu – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija.

Papildomą apsaugą įtariamų Europos žmogaus teisių konvencijoje įtvirtintų teisių pažeidimų atvejais užtikrina Strasbūro Europos Žmogaus Teisių Teismas, kuris yra ne ES, o Europos Tarybos institucija.

ES pagrindinių teisių chartija garantuojamos įvairios asmens teisės ir laisvės. Tai ES Teisingumo Teismo praktikoje įtvirtintos teisės, Europos žmogaus teisių konvencijoje nustatytos teisės bei kitos teisės ir principai, taikomi pagal ES valstybių narių konstitucinę tradiciją ar pagal kitus tarptautinės teisės aktus.

Chartija, kurią parengė visų ES šalių vyriausybės ir parlamentų atstovai, garantuojamos pagrindinės teisės, kaip antai žodžio ar religijos laisvė, taip pat ekonominės ir socialinės teisės, grindžiamos bendromis Europos vertybėmis ir konstituciniu paveldu. Chartijoje įtvirtinta ir naujesnių, vadinamųjų trečiosios kartos, teisių, pvz., teisė į duomenų apsaugą ir teisė į gerą administravimą.

Jeigu manote, kad jūsų pagrindinės teisės buvo pažeistos, galite kreiptis pagalbos į įvairias valstybių narių institucijas ar įstaigas, arba, tam tikrais atvejais, į ES institucijas.

Šiame skyriuje pateikiama informacijos apie institucijas, į kurias reikėtų kreiptis pagrindinių teisių pažeidimo atveju. **Spustelėjus kurios nors šalies vėliavą, bus pateikta išsami tos šalies informacija.**

Nacionalinis lygmuo

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija valstybėms narėms taikoma tik Europos ES teisės įgyvendinimo srityje. Valstybių narių institucijos – įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės – Chartijos privalo laikytis tik įgyvendindamos ES teisę, t. y. kai taiko ES reglamentus, sprendimus ar įgyvendina ES direktyvas. Nacionalinių teisėjų įgaliojimas atsižvelgiant į Teisingumo Teismo išaiškinimus užtikrinti, kad valstybės narės laikytųsi Chartijos, taikomas tik joms įgyvendinant ES teisę.

Jei nagrinėjamas atvejis nesusijęs su ES teise, pagrindines teises privalo užtikrinti nacionalinės institucijos, įskaitant teismus. Tai atvejais, kai Chartija netaikoma, pagrindinių teisių apsauga nacionaliniu lygmeniu vis tiek užtikrinama pagal nacionalines konstitucines sistemas. Valstybėse narėse galioja išsamios nacionalinės pagrindinių teisių normos, kurių laikymąsi užtikrina nacionaliniai teismai.

Visos valstybės narės, be savo įsipareigojimų pagal ES teisę, turi ir įsipareigojimų pagal Europos žmogaus teisių konvenciją. Todėl išnaudoję visas nacionalines teisių gynimo priemones, piliečiai gali pasinaudoti paskutine priemone – Strasbūro Europos Žmogaus Teisių Teisme pareikšti ieškinį dėl valstybės narės padaryto Europos žmogaus teisių konvencija garantuojamų pagrindinių teisių pažeidimo.

Europos Žmogaus Teisių Teismas, norėdamas suteikti potencialiems pareiškėjams galimybę patiems įvertinti, ar nėra kliūčių, dėl kurių Teismas negalėtų nagrinėti jų skundo, sudarė [kontrolinį sąrašą skundo priimtinumui įvertinti](#).

ES lygmuo

Europos Komisijos vaidmuo

ES pagrindinių teisių chartija taikoma visai ES institucijų veiklai. Komisijos vaidmuo – užtikrinti, kad jos teisės aktų pasiūlymai atitiktų Chartijos nuostatas. Visos ES institucijos (pirmiausia Europos Parlamentas ir Taryba) atsakingos už tai, kad Chartijos būtų laikomasi visame teisėkūros procese.

Valstybėms narėms Chartija taikoma tik tuomet, kai jos įgyvendina ES teisę. Jei asmuo mano, kad įgyvendindama ES teisę nacionalinė institucija pažeidė Chartiją, jis gali pateikti skundą Komisijai, kuri gali pradėti pažeidimo tyrimo procedūrą dėl tos valstybės narės.

Komisija nėra teisminė institucija ar apeliacinė instancija skundams dėl nacionalinių ir tarptautinių teismų sprendimų nagrinėti. Taip pat ji nenagrinėja konkrečių bylų iš esmės, išskyrus atvejus, kai tai susiję su jos prievole užtikrinti, kad valstybės narės tinkamai taikytų ES teisę. Aptikusi rimtesnę problemą, Komisija gali paprašyti nacionalinių institucijų ją išspręsti, o galiausiai ji gali apskųsti valstybę narę Teisingumo Teismui. Šios procedūros tikslas – užtikrinti, kad atitinkami nacionalinės teisės aktai arba nacionalinių valdžios ar teisminių institucijų praktika atitiktų ES teisės reikalavimus.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas

Liuksemburge esantis Teisingumo Teismas yra Europos Sąjungos institucija. Tai galutinė instancija nagrinėjant ginčus dėl Sutarčių, Chartijos ir ES teisės. Jis užtikrina, kad visoje Sąjungoje šie teisės aktai būtų aiškinami ir taikomi vienodai ir kad ES institucijos ir valstybės narės vykdytų ES teisės reikalavimus.

Jei asmuo ar įmonė mano, kad tiesiogiai su jais susijusiu teisės aktu ES institucijos pažeidžia jų pagrindines teises, jie gali pareikšti ieškinį Teisingumo Teisme, kuris, jei tenkinamos nustatytos sąlygos, turi teisę tokį teisės aktą panaikinti. Tačiau kitam asmeniui (fiziniam ar juridiniam) ar valstybei narei ieškinio Teisingumo Teisme asmuo pareikšti negali.

Europos Žmogaus Teisių Teismas

Lisabonos sutartyje reikalaujama, kad Europos Sąjunga prisijungtų prie Europos žmogaus teisių konvencijos. Užbaigus prisijungimo procedūrą, asmenys, manantys, kad ES pažeidė jų žmogaus teises, pasinaudoję visomis įmanomomis nacionalinėmis teisių gynimo priemonėmis, galės pareikšti ieškinį Europos Žmogaus Teisių Teisme. Taip ES bus įvesta papildoma pagrindinių teisių apsaugos teisminė kontrolė.

Šį puslapį tvarko Europos Komisija. Šiame tinklalapyje pateikta informacija nebūtinai atitinka Europos Komisijos oficialią poziciją. Europos Komisija neprisiima atsakomybės ar įsipareigojimų už šiame dokumente pateiktą informaciją arba duomenis. Informacija apie ES tinklalapių autorių teises pateikiama teisiniame pranešime.

Paskutinis naujinimas: 18/01/2019